

ösvényeken, ismerős és meghitt sétányokon, titokzatos és ismeretlen csapásokon. Felfedeznivaló bőséggel akad, eltévedéstől nem kell tartanunk, biztonsággal maradhatunk — hála a szerzőnek — a szöveg közelében.

Baljós hagyaték

Anna Politkovszkaja Orosz naplójáról

Frei Gabriella

A 2006-ban meggyilkolt újságíró, Anna Politkovszkaja *Orosz naplója* tizenkét év késéssel jutott el a magyar olvasókhoz, így számunkra kicsit olyan, mint egy időkapszula. Kiömlő tartalma ugyan rémisztő, de visszazárni nem lehet, és nem is volna tanácsos.

Sajtótermék-címek gyakori alkotóeleme a „napló” szó, és ahogy haladunk Politkovszkaja könyvében, úgy lesz egyre egyértelműbb, hogy

Frei Gabriella 1984, Miskolc. Elvégezte a Bálint György Újságíró Akadémiát, az ELTE-n jogi diplomát szerzett. Kulturális portálokon publikál, a Civil Rádió Miskolc (CiRMi) csapattagjaként filmes műsort vezet.

formája ellenére maga is inkább előbbi körbe tartozik. Putyin-ellenes krónika, amely a műfajok széles skáláját vonultatja fel: akad benne száraz tudósítás, kritikus publicisztika, interjú, megrendítő riport, gúnyos kommentár, olykor pedig a hírovtatok leghorrorisztikusabb részeit idézi. (Így szól például egy öngyilkos terrorakció helyszínéről: „Utána még sokáig ott hevert mellette az aszfalton egy kínai turista feje.”)

A Putyin-rendszer 2003 decembere és 2005 augusztusa között még kezdeti stádiumban volt, de a szerző már akkor is annyi baljós jelről számolt be, hogy művét akár Ómenre is átkeresztelhetnénk. Amikor a tényfeltáró kötetén dolgozó Jelena Tregubova körüli gyanús robbantást említi, vagy a néhai FSZB-ügynököt, *Alexandr Litvinyenkót* szólatatja meg egy mérgezés gyanús esetről, mindezt magunkban önkéntelenül is kiegészítjük a későbbi fejleményekkel. Közben még úgy is borzongunk, hogy Politkovszkaja az ellene elkövetett — akkor még sikertelen — merényletet kihagyja a történetből. Mintha ő egyáltalán nem, vagy csupán az orosz közélet viszonylatában számítana. Amikor már lapja, a *Novaja Gazeta* sem hozhatja le egyes cikkeit, egyszemélyes hírcsatornává alakulva szállítja tovább az információkat, olyan szenvedéllyel, hogy ha nem hal meg, talán bele is örül.

Némi empátiával belátható, hogy aligha szemlélhette józanul, hogyan süllyed vissza 1989 előtti állapotába egy hatalmas ország, hogyan élnek benne tovább a legvadabb kémfilmekből ismert megfélemlítési és kivégzési módok. Ráadásul az állam és annak változatos jelzőkkel — „Első Számú Polgár”, „Az Alkotmányért Jótálló Kezes” — illetett feje, akárcsak a szovjet időkben, most is a ködösítésben érdekelt.

Nem sokkal a *Csernobil*-sorozat bemutatása után különösen fájdalmas arról olvasni, hogy a metrórobbantás áldozatának halotti anya-

könyvi kivonatából „kifejejtik” a halál okát, és hogy sokan a Dubrovka színház túsízdramája után sem kaphatnak választ arra, mi végzett a szeretteikkel: a merénylők vagy az ellenük bevetett altatógáz. Az állandó veszély hasonlóan megfoghatatlan, mint a levegőben cikázó radioaktív részecskék, és itt sem tudható, pontosan hányan haltak bele abba, hogy éppen a védelmükre hivatottak hagyták őket cserben. Politkovszkaja nagy hangsúlyt helyez erre a cserbenhagyásra. Sokkoló riportjaiban számos gyermekét elvesztő anyát szólaltat meg, miközben erős idegzetet igénylő, naturalisztikus részletekkel szolgál a katonaságban előforduló kínzásokról vagy a beszláni iskolai terror szörnyűségeiről. *„Málnadzsemet soha többé nem eszem! Az első két órában nagyon féltünk. Amikor Zsorik azt kiabálta, hogy »Megölte!«, én azt feleltem: »Csak filmet forgatnak.« Mire Zsorik: »De miért ilyen igazi minden? És miért folyik ez itt a padlón?« Én pedig akkor azt mondtam neki: »Ez csak málnadzsemet, Zsorik.«”*

De ugyanilyen kézzelfogható azon veteránok szenvedése is, akik súlyos testi és/vagy mentális sérülésekkel tértek vissza Csecsenföldről. (Politkovszkaja a második csecsen háborúról is írt egy könyvet, amely 2003-ban jelent meg Magyarországon.) Ők megfelelő állami gondoskodás híján leginkább az alkoholizmus, *Taxisofört* idéző törvényen kívüli lét és a céltalan vegetálás között választhatnak.

A kötet egyik markáns üzenete, hogy aki orosz földre született, sem fizikailag, sem egzisztenciálisan nem lehet biztonságban. A Kaukázusban a fehér Niva az új „fekete autó”, miközben elmosódik a határ a terroristák és az ellenük küzdő állami alakulatok között. A Putyin-rivális politikusra ugyanúgy lecsaphatnak, mint azokra az ártatlan muszlimokra, aki nem

működnek együtt az FSZB-vel. Amikor pedig valódi lázadók gyilkolnak Ingusföldön, a lakosság nem várhat segítséget Moszkvából, ott ugyanis éjszaka a hatóságok — abszurd a javából — aludni térnek.

Az *Orosz napló*ban annyi földrajzi és néprév bukkan elő, mind a maga történelmével és tragédiájával, hogy kívülálló számára szinte követhetetlenek a viszonyok. Az amúgy sem teljesen lineáris szerkesztést a későbbi betoldások (közülük az angol fordító megjegyzései) még töredékesebbé teszik, miközben a tömény és kíméletlen információáradat szinte agyonnyom. Olykor úgy érezzük, ebből nem szabad egyszerre túl sokat fogyasztanunk, máskor viszont minél előbb átrágnánk magunkat a szövegen, hogy ne kelljen újra és újra elővennünk.

E nehéz alkotás azt sugallja: Oroszország napos oldala nem létezik, vagy csupán a kiválasztottak számára látható. Ritkán azért becsúszik egy-egy ironikus, megmosolyogtató kommentár, amiért így sokszorosan hálásak lehetünk: *„Kozak a hírek szerint a kormány legokosabb embere — mármint Putyin után, persze.”; „A megmozdulást azért szervezték, hogy tiltakozzanak a rendőrségnek az orosz nép megfélemlítésére irányuló kísérlete ellen, az orosz nép azonban nem jelent meg.”* Az orosz közélet néhány szereplője (mint a törvényt nem ismerő főügyész) is komikus lehetne, ha tevékenységük nem lenne annyira veszélyes. Ilyen maga a „főgonosz”, Putyin is, akit a szerző megfejthetetlen rejtvényként mutat be.

Pedig jó volna tudni, ki is ez az ember. Cár atyuska? Gátlástalan gyilkos? Pszichopata? Hatékony manipulátor? Aki bármit el tud játszani, akár a „jó és rossz zsarut” egyszerre? A mozaikos ábrázolás és a hozzáfűzött megjegyzések egy szerepeit profin váltogató figurát sejtetnek. Emberi oldalát talán a jogvédőkkel folytatott megbeszélése villantja fel egy pillanatra: ki-

számíthatatlan reakciói az állampolgári jogok iránti hirtelen érdeklődéstől az ellenséggé vált oligarcha említését kísérő fagyos csendig terjednek, „...*mintha legalábbis Putyin lenne a hal-dokló apa, Hodorovszkij pedig az ő tékozló fia*”.

Anna Politkovszkaja — érthetően és tragikus sorsával igazoltan — nem lehetett objektív Putyinnal szemben. Számára ő volt a szimbóluma annak az államnak, amely „*nem vállal felelősséget semmiért, és szép csendben elsunnyogja egyéb kötelezettségeit is*”. Kiábrándult sorai alapján népe iránt sem táplált nagy reményeket, az ugyanis a tehetetlen ellenzékkal együtt asszisztált „az orosz parlamentarizmus halálához”. Elkeseredve szemlélte a minimális létszámú, sikertelen tüntetéseket és a néma tömeget, amely mintha csak egy Csehov-darabban rekedt volna, soha nem bír „elindulni Moszkvába”.

A közelmúlt komoly demonstrációit látva erről talán már másképpen gondolkodna, de a hatalom durva válaszlépéseihez is biztosan lenne hozzáfűznivalója. Az időkapszula 2006-os lezárása óta a kelet-ukrajnai háborútól a legfrissebb szíriai fejleményekig számos további esemény írja tovább a Putyin-történetet, és vele a Politkovszkaja utáni *Orosz naplót*. Mi pedig jól tesszük, ha itt Magyarországon is figyelmesen olvassuk.

Anna Politkovszkaja: *Orosz napló*. Fordította: Szieberth Ádám. Athenaeum, 2018.

Délvidéki történet

Bereti Gábor

A jó önéletrajzi regény két elengedhetetlen feltétele a magával ragadó fantázia és a megbízható emlékezet. Kivált, ha a szerző a délvidéki magyarság elmúlt száz évének történéseit választja témájául. Végel László *Temetetlen*

múltunk című önéletrajza megfelel e követelményeknek: könyvének lapjain találékony cselekményszövés és tárgyyszerű történelemismeret, feszültség és hitelesség pólusai közt tartják végig elevenen az olvasó érdeklődését.

Ugyanakkor az önéletrajzi regény műfajmegjelölést még a nevelődési, a történelmi, a család, az esszé, vagy akár a kísérleti regény elnevezéssel is kiegészíthetőnek vélem, ezért a regényt a

Bereti Gábor 1948, Miskolc. Az érettségét követő katonáskodás után felsőfokú végzettséget Nyíregyházán, könyvtáros szakon szerzett. Írásai az elmúlt években a *Palócföld*, *Napút*, *Kritika*, *Kortárs*, *Hitel*, *Forrás*, *Ezredvég*, stb., folyóiratokban, valamint néhány antológiában voltak olvashatók. Négy önálló kötete van. Legutóbb: *Titkolt múlt – tiltott jövő* (versek), 2015. A Magyar Írószövetség tagja.